

Gözütok, Ş. (2019). *İslam medeniyetinde eğitim felsefesi*. İstanbul: Ensar, 302 s.

Hacer BAŞAK*

E-mail: basakk.hacer@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1050-7609>

Türkiye’de Eğitim Felsefesi adı altında eserlerin daha çok Batı ve İslam filozoflarının eğitim anlayışları etrafında ayrı eserler oluşturulduğuna şahit oluyoruz. Ancak bu iki tür eserler de Batı gözlüğü ile Doğu gerçekliğini aradığından oldukça bulanıktır. Batı’nın eğitim anlayışlarının kültürümüzle harmanlanmadan dikte edilmesinin fayda sağlamayacağı hususu oldukça önemlidir. Ancak yazar bunu yapmaya çalışmak yerine sadece bizlere İslam Medeniyetinde Eğitim Tarihesini vermiş bulunmaktadır. Görüşlerinin felsefi arka planı oldukça sınırlıdır. Filozofların eğitim anlayışlarını ve bu görüşler etrafında oluşturulan eğitim yaklaşımlarını Batı gözlüğünden kurtulmak adına göz ardı etmektedir. Oysa bizim yapmamız gereken var olan gerçeklikleri geliştirerek kendi kültürümüze uygun hale getirmektir. Yazar bu eseriyle bundan ziyade uygulanan ve eğitim yaklaşımını besleyen, eğitim politikalarına yön veren temel anlayışları ortaya koymaya çalışmıştır. Bunun için de başlangıç zamanını İslam Medeniyetinde felsefi düşüncenin ortaya çıkışına dayandırmak yerine, İslam’ın zuhuruna ve bunun etrafında peygamberimizle başlayan eğitim anlayışlarına dayandırır. Peygamberimizden itibaren İslam Medeniyetinde (4 halife dönemi, Emeviler, Abbasiler, Selçuklular ve Osmanlı dönemi) eğitim anlayışını yönlendiren ortak yapı taşlarının Kuran ve sünnet olduğunu vurgular. Yazar her medeniyetin varlığını ikame ettiren bir düşünce arka planının olduğunu, İslam Medeniyeti Eğitiminin düşünce arka planının felsefeyle tanışmasından çok önce de var olduğunu ifade eder. İslam Medeniyetinde devletler yıkılıp yerine yenileri kurulmuş olsa da ortak noktalarının İslam’ın, siyaset dışındaki bazı alanları Kur’an ve sünnet çerçevesinde etkilemesi olduğunu belirtir. Ancak kanaatimizce düşünce arka planının var olması bir eğitim felsefesinin var olduğunu söylemek için fazla iddialıdır. Çünkü bir eğitim felsefesinin olabilmesi için bu düşüncenin arka planının da bir düşüncesi olması gerekir.

Kitap altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümü olan *Giriş* bölümünde yazar felsefe, eğitim felsefesi kavramlarını açıklar (ss. 19-43). Eğitim felsefesinin konusunun eğitime değer şeyler olduğunu söyler; ancak açık bir şekilde konularını açıklamaz. Daha çok bizlere eğitim felsefesinin amacını anlatır. Daha sonra din ve eğitim kavramlarını açıklar ve aralarındaki ortak noktalara ve ilişkiye değinir. İkinci bölüm olan *İslam Eğitim Felsefesi* kısmında ise İslam Felsefesine kısaca değinir; ancak belirtmek gerekir ki kapsam geçerliliği

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri.

açısından oldukça sınırlıdır (ss. 44-66). Daha sonra İslam Eğitim Felsefesinin mümkünliğini sünnetullah kavramı üzerinden ve İslam eğitim anlayışının felsefenin sızmasından önce var olması temelinden sunmaya çalışır. Ayrıca bizlere iki ana unsuru olduğunu belirtir. Bunlar Allah'ın bilinmesi ve insanın bilinmesidir. Daha sonra insanda diğer canlılardan farklı dört gen olduğunu belirterek farklılığını ortaya koymaya çalışır ve İslam'ın öncelikli hedefinin insanın eğitilmesi olduğunu belirtir. Kitabın *İslam Eğitim Felsefesinin Temel Unsurları* adlı üçüncü bölümünde ise temel unsurları yediye çıkararak bizlere sunar (ss. 67-115). İlk unsur olarak *Allah'ı* ele alır. Filozofların Tanrı anlayışı ile Kur'an'ın tasvir ettiği Tanrı anlayışının uyuşmadığını göstermeye çalışır. İkinci unsur olarak *varlığı* ele alır. Felsefedeki varlık kavramının İslam dünyasında karşılığına aday kelimelere değinir. Daha sonra varlık alemindeki düzenin insanın eğitimine ve Tanrı'nın ispatına götüreceğini belirtir. Ancak ilgili bölümde İslam filozoflarının dahi varlık hakkındaki görüşlerini çok az miktarda görüyoruz. Diğer unsurlar olan *insan, alem, hikmet, bilgi ve ilimi* ise sadece İslam perspektifinde ele alır. Daha sonra ilimlerin tedvin sürecine değinir ve ilimlerin tasnifi noktasında İmam Şafii, Farabi, İbn-i Rüşd ve İbn-i Sina'nın tasniflerine yer verir.

Yazar dördüncü bölümde İslam Eğitim Felsefesinin pratiğine değinir (ss. 116-206). İslam Medeniyetinde öğrenci ve öğretmen anlayışını gözler önüne sermeye çalışır. Normatif olarak öğrenci ve öğretmende bulunması gereken özellikleri sayar. Bunları sayarken sadece mesleki anlamda özellikleri saymaz, aynı zamanda ahlaki ve giyim özelliklerine de değinir. Kaynak olarak da eğitim hakkında İslam Medeniyetinde yazılmış eserleri kullanır. Daha sonra peygamber efendimiz zamanından beri soru işareti olan öğretmenin ücret alıp almayacağı konusuna ve öğrencinin dikkat etmesi gereken hususlara İslam alimlerinin görüşleri etrafında değinmeye çalışır. İslam Medeniyetinde genel ve özel amaçlar çerçevesinde oluşturulan eğitim müfredatlarına yüzeysel bir şekilde değinir. Felsefenin değer kazanıp kaybettiği dönemlerde müfredata nasıl yansıdığını anlamak adına Gazali sonrası ve Endülüs Emevi Devleti'nin yıkılması sonrası Osmanlı topraklarına Endülüslü alimlerin göç dönemlerinin önemini belirtir. Eğitim felsefesinin yapı taşlarından olan öğrenme kuramlarına ise sadece beş sayfa ayırır. Ve bu beş sayfada da bir tane bile öğrenme kuramına yer vermez. Bunun nedeni olarak da İslam alimlerinin öğrenme kuramlarının pedagojik değerinin doğrudan değil de dolaylı olmasını söyler. Fakat teorisinin eksik olduğu bir durumda bir İslam Medeniyeti Eğitim Felsefesinin varlığından nasıl bahsedebiliriz? Teorik ve pratik yönü bulunan bir bilim ne teoriksiz ne de pratiksiz var olabilir. Yazar daha sonra Dört halife, Emeviler, Abbasiler, Endülüs Emeviler, Selçuklular ve Osmanlılar dönemleri eğitim politikalarına değinir. Eğitim politikalarına yön veren hususun daha çok siyasi amaçlar olduğunu anlamak adına bu bölüm de oldukça önemlidir. Ancak bu noktada kendimize şu soruyu sormalıyız: "Peki eğitim politikalarını eğitim amaçlarından ziyade siyasi amaçlar yönlendirirse ne kadar ideal eğitime ulaşılır ve ne kadar ideal insan yetişir?" Bu sorun daha çok günümüz şartlarında kendisini göstermektedir.

Yazar beşinci bölüm olan *İslam Eğitim Felsefesinde Metodoloji* bölümünde İslam Medeniyetinde eğitim metotlarına, amaçlarına, muhtevası ve işlevlerine değinir (ss. 207-225). Bölümün son kısmında ise İslam medeniyetinde karakter eğitimine ayırır. Altıncı bölümde eğitimin kültürlenme boyutuna yer verir (ss. 226-266). Sosyalleşmenin eğitime, eğitimin sosyalleşmeye katkısı açısından bu bölüm kısa da olsa faydalıdır. Daha sonra çocuk eğitimine ve eğitimdeki felsefe, mantık, matematik, tıp, astronomi gibi diğer ilimlere de kısaca değinir. Kitabı İslam Eğitimi üzerine yazı ve kitap tavsiyesiyle bitirir.

Kitaptaki konu sınıflandırmalarından anlıyoruz ki yazar kitabını daha çok İslam din eğitimi perspektifinden ele almıştır. Oysa İslam Medeniyetinde bir eğitimden bahsediyorsak bu her ne kadar bir din etrafında oluşturulmuş medeniyet olsa da kitabın, eğitimin bütün alanlarını kapsayacak şekilde düzenlenmesi gerekirdi. Yazar anlaşılır ve akıcı bir dil kullanmış ve İslam ve Medeniyeti hakkında genel bilgiler elde edilmesi açısından oldukça faydalı bir tavır sergilemesine rağmen betimleme seviyesinde kalmıştır. Çünkü İslam Medeniyetine özgü bir eğitim anlayışından bahsetse de sistemli bir eğitim felsefesinden bahsettiğini göremiyoruz. Başlık ve içeriğinden anladığımız üzere yazar, İslam Medeniyeti Eğitimi Tarihi ile felsefe arasında sıkışıp kalmıştır. Başlığında kullandığı felsefe kavramının akademik felsefe değil de halk arasında kullanılan felsefe olduğunu yaklaşımlarından anlıyoruz. Şunu da belirtmek gerekir ki oldukça çeşitli kaynaklara başvurulmuştur. Ancak kaynak aldığı eserler de felsefi görüşlerden ziyade fıkıh, kelam, hadis ve tasavvuf içeriklidir. Yazar geniş bir alan olan İslam Medeniyetinin eğitim anlayışını müstakil bir eserde okurlara sunmasından dolayı takdiri hak etmektedir.

TÜRKİYE DİN EĞİTİMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Turkish Journal of Religious Education Studies

Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları altı ayda bir yayımlanan uluslararası ve hakemli bir dergidir.

Turkish Journal of Religious Education Studies is an international, peer reviewed and biannual journal.

Sayı/Number 9 • Haziran/June 2020 • ISSN 2149-9845 • E-ISSN 2636-7807

İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü / Owner and Chief Executive Officer

Mehmet BAHÇEKAPILI

Baş Editör / Editor in-Chief

Mustafa USTA

Sayı Editörü / Editor

Recep Emin GÜL

Editörler / Editors

Siebren MIEDEMA (VU University Amsterdam)	Christopher G. ELLISON (The University of Texas at San Antonio)
Cemal TOSUN (Ankara Üniversitesi)	Recai DOĞAN (Ankara Üniversitesi)
Muhittin OKUMUŞLAR (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi)	Zeki Salih ZENGİN (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Nurullah ALTAŞ (Atatürk Üniversitesi)	Michael NIELSEN (Georgia Southern University)
Ahmet KOÇ (Marmara Üniversitesi)	Friedrich SCHWEITZER (Eberhard Karls Universität Tübingen)
Mehmet BAHÇEKAPILI (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Süleyman AKYÜREK (Erciyes Üniversitesi)
Safinaz ASRİ (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Mohammed DERRADJ (University of Algeria II)
Ednan ASLAN (Universität Wien)	Kenan SEVİNÇ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Zuhal AĞILKAYA ŞAHİN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)	Murat Şimşek (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Recep Emin GÜL, Balıkesir Üniversitesi (TURKEY)	

Kitap Değerlendirme Editörleri / Book Review Editors

Hakkı KARAŞAHİN (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)	Mehmet Akif ŞENTÜRK (Brunel University London)
Ahmet GEDİK (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)	Hülya HACİSMAİLOĞLU (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)

Yayın Kurulu / Editorial Board*

Zuhal AĞILKAYA ŞAHİN, İstanbul Medeniyet Üniversitesi (TURKEY)	Ayman AGBARIA, University of Haifa (ISRAEL)
Muhsin AKBAŞ, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Süleyman AKYÜREK, Erciyes Üniversitesi (TURKEY)
Ednan ASLAN, Universität Wien (AUSTRIA)	Safinaz ASRİ, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Nedim BAHÇEKAPILI, Islamitische Universiteit Europa (HOLLAND)	Mehmet BAHÇEKAPILI, Yalova Üniversitesi (TURKEY)
İrfan BAŞKURT, İstanbul Üniversitesi (TURKEY)	Bayraktar BAYRAKLI, Marmara Üniversitesi (TURKEY)
Bezza BİLGİN, Ankara Üniversitesi (TURKEY)	Ahmet Ali ÇANAKCI, Balıkesir Üniversitesi (TURKEY)
Mohammed DERRADJ, University of Algeria II (ALGERIA)	Recai DOĞAN, Ankara Üniversitesi (TURKEY)
Christopher G. ELLISON, The University of Texas at San Antonio (USA)	Ahmet GEDİK, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Recep Emin GÜL, Balıkesir Üniversitesi (TURKEY)	Hülya HACİSMAİLOĞLU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Ali İNAN, Van Yüzyüçü Yılı Üniversitesi (TURKEY)	Recep KAYMAKCAN, Sakarya Üniversitesi (TURKEY)
Ahmet KOÇ, Marmara Üniversitesi (TURKEY)	Mustafa KÖYLÜ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi (TURKEY)
Michael NIELSEN, Georgia Southern University (USA)	Muhiddin OKUMUŞLAR, Necmettin Erbakan Üniversitesi (TURKEY)
Siebren MIEDEMA, VU University Amsterdam (HOLLAND)	Friedrich SCHWEITZER, Eberhard Karls University (GERMANY)
Halil İbrahim ŞENAVCU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Bülent UÇAR, Universität Osnabrück (GERMANY)
Mustafa USTA, Marmara Üniversitesi (TURKEY)	Prof. Dr. Edmunt WEBER, Universität Frankfurt am Main (GERMANY)
Samet YAĞCI, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	

*Soyadına göre alfabetik sırada / In alphabetical order by surname

Kapak Tasarımı / Cover Design

Furkan Selçuk Ertargin

Tasarım / Graphic Design

Mehmet BAHÇEKAPILI

Baskı / Printed By - Baskı Tarihi / Printed Date

Limit Ofset – 27.06.2020

İNDEKSLER

